

(NIE)SPÓJNOŚĆ WIZERUNKU INDONEZJI: STRATEGICZNA NARRACJA I DZIAŁANIA W POLITYCE ZAGRANICZNEJ*

(IN)COHERENCE OF INDONESIA'S IMAGE:
STRATEGIC NARRATIVES AND ACTIVITY IN FOREIGN POLICY

*Anna Grzywacz***

— ABSTRAKT —

Wzrost znaczenia Indonezji w regionie Azji i Pacyfiku jest zauważalny przynajmniej od 2004 r. Promowanie demokracji przez Indonezję uznaje się za jedną z ważniejszych ról, jakie ona odgrywa, zaś „demokratyczny zwrot” w polityce zagranicznej tego państwa jest szeroko analizowany. Celem tego artykułu jest zwrócenie uwagi na kolejny aspekt związany z tymi badaniami – spójności wizerunku promotora demokracji z działaniami w polityce zagranicznej z perspektywy strategicznej narracji. Pytanie badawcze brzmi: czy wizerunek Indonezji jako promotora demokracji jest spójny? W artykule weryfikowana jest hipoteza stanowiąca, że Indonezja nie tworzy spójnego wizerunku państwa promującego demokrację, choć z pewnymi wyjątkami.

Słowa kluczowe: Indonezja; polityka zagraniczna; strategiczna narracja; demokracja

— ABSTRACT —

Increase of Indonesia's importance in the Asia-Pacific region has been observed at least since 2004. Indonesia's role as a democracy promoter is considered to be one of the most important of its roles, and its 'Democratic turn' in foreign policy has been widely analyzed. The aim of this article is to develop the discussion on this issue by analyzing the coherence between image and foreign policy from the perspective of strategic narratives. The article aims to answer the research question: is Indonesia's image as the democracy promoter coherent? The findings show that Indonesia has not been creating coherent image of democracy promoter, however, with some exceptions.

Keywords: Indonesia; foreign policy; strategic narrative; democracy

* Artykuł jest kontynuacją badań zamieszczonych w pracy *Promocja demokracji w polityce zagranicznej Indonezji: kontynuacja i zmiana. Społeczeństwo i Polityka*, 62(1), 5–21.

** Akademia Finansów i Biznesu Vistula, Instytut Stosunków Międzynarodowych.

WPROWADZENIE

Wzrost znaczenia Indonezji w regionie Azji i Pacyfiku jest zauważalny przynajmniej od 2004 r. Jednym z elementów, który pomógł temu państwu odbudować wizerunek odpowiedzialnego i ważnego podmiotu w stosunkach międzynarodowych, jest jego demokratyzacja. Promowanie demokracji przez Indonezję uznaje się za jedną z ważniejszych ról, jakie odgrywa. „Demokratyczny zwrot” w polityce zagranicznej Indonezji jest szeroko badany, począwszy od nieco starszych prac (Acharya, 2014; Anwar, 2011; Sukma, 2011) aż po nowe (Rüland, 2017; Karim, 2017; Grzywacz, 2019a), przy czym te ostatnie wykorzystują założenia teorii ról i wiele miejsca poświęcają na analizę aktywności Indonezji, przede wszystkim w jej najbliższym otoczeniu.

Celem tego artykułu jest zwrócenie uwagi na kolejny aspekt związany z tymi badaniami – spójności wizerunku poprzez analizę i porównanie strategicznej narracji z działaniami w polityce zagranicznej. W pracy poszukiwana jest odpowiedź na pytanie, czy wizerunek Indonezji jako promotora demokracji jest spójny? W artykule weryfikowana będzie hipoteza stanowiąca, że Indonezja nie tworzy spójnego wizerunku państwa promującego demokrację, choć z pewnymi wyjątkami, które mają taki charakter. Spójność wizerunku jest badana przy użyciu analizy strategicznych narracji na przykładzie znaczenia i promocji demokracji w relacjach międzynarodowych Indonezji. Praca podzielona jest na pięć części. Po wprowadzeniu omówione są założenia strategicznych narracji wraz z proponowanym sposobem badania spójności tejsze, następnie przeanalizowano miejsce demokracji w narracji politycznej (założeniach polityki zagranicznej Indonezji i przemowach politycznych), a także w działaniach politycznych (na trzech poziomach: międzynarodowym, międzyregionalnym, a także regionalnym). Porównanie tych aspektów działań politycznych pozwala na wyciągnięcie wniosku, w jakim zakresie wizerunek Indonezji jest spójny. Artykuł kończy podsumowanie.

W pracy przyjęto następujące założenia badawcze: (1) promowanie demokracji jest podstawowym elementem wizerunku Indonezji i jest związane z aspiracjami odgrywania coraz ważniejszej roli w stosunkach międzynarodowych (Karim, 2017); (2) promowanie demokracji w polityce zagranicznej Indonezji ma charakter stały (Grzywacz, 2019b).

SPÓJNOŚĆ STRATEGICZNEJ NARRACJI Z DZIAŁANAMI POLITYCZNYMI

Lawrence Freedman (2006) jako pierwszy rozpoczął badania nad użytecznością zagadnienia strategicznych narracji w studiach nad bezpieczeństwem. Badacz uważał, że narracja pełni funkcję „specjalnej broni”, która pomaga przekonać innych o słuszności podejmowanych działań militarnych. Badacze Laura Roselle, Alistair Miskimmon i Ben O’Loughlin (2013; 2014; 2017) przedstawili całościowo analizę strategicznych narracji. Uznali oni, że są one konstruowane na trzech poziomach: systemowym, tożsamościowym i problemowym, a także że ich konstrukcję można badać trójstopniowo, poprzez analizę jej tworzenia, projekcji i odbioru. Podmiot odwołuje się do przeszłości, teraźniejszości i przyszłości, aby ułatwić sobie proces osiągania celu (Domachowska, 2017, s. 24).

W najprostszym ujęciu narracja służy stworzeniu opowieści, która ma uzasadniać i przekonać inne podmioty do słuszności podejmowanych działań. Według Jamesa Pammenta (2014, s. 50) strategiczne narracje służą: (1) aktorowi, aby móc kreować swój wizerunek; (2) podmiotowi w procesie wyznaczaniu celów. Aktorzy mogą wykorzystywać różne środki komunikacji, odnosić się do narodowych, regionalnych czy międzynarodowych poziomów relacji politycznych czy wybranych problemów, które mają dla nich strategiczne znaczenie. Na poziomie narodowym narracja może być kształtowana przez elity polityczne, organizacje międzynarodowe czy media, jeśli mają one możliwość wpływania na opinię publiczną. Podmioty mogą wykorzystywać strategiczne narracje, aby wzmocnić swoją pozycję, ale też aby ją uwiarygodnić i zyskać wpływ na innych (Domachowska, 2017, s. 25–26; również Czechowska, 2017, s. 14–15).

Jeśli „opowieść” podmiotu ma przekonać innych o zasadności podejmowania działań w polityce zagranicznej, powinna być ona spójna, tzn. tworzyć historię, która nie zawiera w sobie sprzecznych elementów. Mimo tego badania spójności w tworzeniu wizerunku nie są rozwinięte (por. van Noort, 2018)¹. Badanie spójności tworzenia wizerunku poprzez włączenie elementu strategicznych narracji ma znaczenie w badaniu efektywności polityki zagranicznej, która najczęściej dokonywana jest poprzez weryfikację deklarowanych celów i stopnia ich osiągnięcia (a także środków i metod ich osiągnięcia). To podejście, chociaż ugruntowane w badaniach polityki zagranicznej, nie docenia elementu „miękkiego oddziały-

¹ Badaczka podejmuje problematykę spójności, ale w odniesieniu do konkurujących ze sobą narracji tworzonych przez różne podmioty międzynarodowe (państwa i organizacje).

wania” na inne podmioty, związanego z procesem przekonywania do słuszności podejmowanych działań, co zostało dobrze przeanalizowane w zakresie studiów nad bezpieczeństwem (zob. np. Bacon, Burton, 2018; De Graaf, Dimitriu, Ringsmose, 2015; Ringsmose, Børgesen, 2011; Freedman, 2006).

Spójność w budowie wizerunku zostanie oceniona na podstawie modyfikacji propozycji przedstawionej przez Jens Ringsmose i Berit Kaja Børgesen (2011, s. 513–515), którzy uznali, że silna narracja strategiczna powinna zawierać cztery elementy: (1) jasność celu; (2) wizję sukcesu; (3) spójność oraz; (4) brak rywalizujących z nią narracji. Spójność wizerunku kształtowana jest na podstawie tworzonoego obrazu (cele polityki zagranicznej, narracje elit) i działań, które zostaną w tej pracy porównane ze sobą pod kątem: jasności celu, wizji sukcesu rozumianej jako uzasadnienie potrzeby podjęcia działań i odwołania do „lepszego przyszłości”, a także braku rywalizujących ze sobą narracji, ale zawężonych do tych, które są tworzone przez elity polityczne.

W tym artykule strategiczna narracja jest analizowana na podstawie założeń polityki zagranicznej i przede wszystkim oficjalnych wypowiedzi najważniejszych polityków Indonezji, prezydentów i ministrów spraw zagranicznych sprawujących swoje funkcje w latach 2005–2018, którzy poruszali kwestię znaczenia demokracji. Uwzględnione zostały następujące aspekty: kontekst (rodzaj forum, odwołania do wydarzeń narodowych i międzynarodowych), nawiązywania do doświadczeń i roli Indonezji, a także odwołania do przeszłości, teraźniejszości i przyszłości.

DEMOKRACJA W STRATEGICZNEJ NARRACJI

Demokracja w założeniach polityki zagranicznej

Podstawowe zasady polityki zagranicznej Indonezji to jej niezależność i aktywność (*politik luar negeri bebas-aktif*). Mają one niezmienny charakter, ale są zmiennie interpretowane. Wśród celów polityki zagranicznej priorytetowo traktuje się rozwijanie współpracy między państwami Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej (*Association of Southeast Asian Nations, ASEAN*). Oprócz ASEAN wskazuje się również na: pokój i bezpieczeństwo międzynarodowe, „dyplomację graniczną”, podniesienie jakości ochrony Indonezyjczyków zagranicą, a także „ukształtowanie bardziej pozytywnego wizerunku Indonezji poprzez rozwój demokracji i praw człowieka, a także ochronę dziedzictwa kul-

turowego” (Direction..., 2009). W dokumencie wskazano również, że w ramach poprawy wizerunku należy wspierać procesy demokratyzacji w Azji, m.in. poprzez organizację Forum Demokracji na Bali (*Bali Democracy Forum*, BDF), aby „promować pozytywny wizerunek”, a także stwierdzono wprost, że demokracja i prawa człowieka mają znaczenie dla wizerunku Indonezji. Wskazano również wzmocnienie partnerstwa strategicznego w regionie Azji i Pacyfiku, z państwami Ameryki i Europy, a także innymi regionami, poprawienie jakości dyplomacji ekonomicznej, wzmocnienie współpracy Południe-Południe czy poszukiwanie nowych rynków w celu przyspieszenia rozwoju gospodarczego Indonezji.

W długoterminowym planie rozwoju (2005–2025) wyznaczono jedenaście ogólnych i siedemdziesiąt dwa szczegółowe cele. Kwestia demokracji pojawia się dwa razy. Pierwszy raz wspomniana jest w punkcie dotyczącym wzmocnienia relacji z Amerykami i Europą, w którym wpisane jest „promowanie kompatybilności islamu z demokracją na podstawie doświadczeń indonezyjskich”. Drugi raz pojawia się w punkcie dotyczącym dyplomacji publicznej, w którym napisano o „wzmocnieniu wizerunku Indonezji jako państwa demokratycznego z większością muzułmańską” (Programs..., 2009).

Joko Widodo, prezydent od 2014 r., na początku swojej kadencji przedstawił ogólny zarys polityki zagranicznej: (1) promowanie tożsamości Indonezji jako państwa archipelagowego; (2) dyplomacja państwa średniego zasięgu (*middle power diplomacy*); (3) zaangażowanie w region Indopacyficzny; (4) dyplomacja ekonomiczna (Connelly, 2015, s. 5–6). Nie są to cele sprzeczne z wcześniejszymi założeniami, ale nie zawierają w sobie elementu związanego z demokracją, zaś tożsamość jest charakteryzowana przez położenie geograficzne Indonezji. W dokumentach zwraca się uwagę również na to, że Indonezja powinna być bardziej aktywna, kształtować swój pozytywny wizerunek, dbać o komunikację i dyplomację publiczną. W strategicznych celach polityki indonezyjskiej znalazły się zapisy dotyczące wzmocnienia roli Indonezji i jej przywództwa w ASEAN, natomiast cel związany z wizerunkiem ma ogólne brzmienie „pozytywnego wizerunku”.

Na tej podstawie można wyciągnąć wnioski, że: (1) Indonezja traktuje promocję demokracji pragmatycznie; (2) wizerunek Indonezji jako demokratycznego państwa powinien być promowany i wzmacniany, w tym przede wszystkim poprzez odwoływanie się do doświadczeń indonezyjskich i religii muzułmańskiej; (3) Indonezja chce być coraz aktywniejszym państwem w stosunkach międzynarodowych, ale to w regionie Azji i Pacyfiku (a przede wszystkim w ASEAN) chce pełnić funkcję lidera.

Demokracja w przemowach politycznych

Susilo Bambang Yudhoyono (SBY), prezydent Indonezji w latach 2004–2014, był pierwszym demokratycznie wybranym politykiem na najważniejszy urząd tego państwa. Yudhoyono używał terminu demokracja w różnych kontekstach i relatywnie często. Generalnie odnosił się do demokracji jako wartości, ale zdarzyło się również, że w przemowie stwierdził, że wiek XXI jest wiekiem Azji, a demokracja jest wymogiem tych czasów, co wskazywałoby na instrumentalne traktowanie tego systemu (Yudhoyono, 2008)². Dodatkowym charakterystycznym aspektem jest to, że częstotliwość omawiania znaczenia demokracji zależy od tematu forum, więc podczas wydarzeń promujących demokrację tych deklaracji jest więcej, chociaż nie znaczy to, że nie występują one również przy innych okazjach. Szczególnie widać to w przemowach związanych z organizowaniem spotkań w ramach Ruchu Państw Niezależnych (*Non-Aligned Movement*, NAM). W zakresie tematycznym demokracja pojawia się najczęściej w kontekście ekonomicznym, współpracy międzynarodowej i wspólnoty muzułmańskiej. W wypowiedziach Yudhoyono ogranicza swoje wypowiedzi o znaczeniu demokracji dla regionu Azji i Pacyfiku. Procesy czy określenia powiązane z demokracją w jego wypowiedziach to: zarządzanie (*governance*, *pemerintahan*), rządy prawa, transparentność, budowa instytucji, znaczenie ma również równość społeczna.

Zdecydowana większość przemów jest kierowana do zewnętrznych podmiotów i dotyczą one wzmocnienia wizerunku Indonezji jako rozwijającej się muzułmańskiej demokracji. W jednej z przemów Yudhoyono poruszał kwestie związane z wydarzeniami międzynarodowymi i polityką zagraniczną Indonezji, ale jego celem było przekonanie społeczeństwa Indonezyjskiego o potencjale odgrywania przez Indonezję aktywniejszej roli.

W większości przemów Yudhoyono odnosi się do doświadczeń Indonezji, tradycji demokratycznej, tradycji tolerancji, poszanowania różnorodności, szczególnie zaś okresu *reformasi* (transformacji po 1998 r.) i sukcesów Indonezji w tym zakresie. Co więcej, polityk podkreśla, że demokracja i jej rozwój jest procesem, nie zawsze łatwym, pełnym trudności, ale i wymaga ulepszania. SBY

² Yudhoyono (2008) stwierdził wprost, że „rozwój Azji w XXI wieku będzie zależał od naszej zdolności do zapewnienia sobie pokoju i rozwoju, ale będzie również zależny od wyzwań stawianych przez demokrację. Ma to zasadnicze znaczenie, ponieważ w przeciwieństwie do XX wieku, który był wiekiem twardej potęgi (*hard power*), wiek XXI to wiek miękkiej władzy (*soft power*). I ta siła będzie miała źródło w demokratycznym rozwoju”.

odnosił się do historii Indonezji pod przywództwem Sukarno i Suharto, ale tylko, aby podkreślić, że pierwsi prezydenci przedstawiali wizję wyboru między demokracją a rozwojem i woleli to drugie, natomiast nie są to wykluczające się procesy, co więcej, są silnie ze sobą skorelowane i Indonezja dzięki temu osiągnęła sukces.

Cechą charakterystyczną przemów Yudhoyono jest również to, że Indonezja udowadnia, iż można być dynamicznie rozwijającym się państwem, które łączy islam z demokracją, sama demokracja zaś jest czymś, co powinno być dyskutowane, otwarte na debatę, z jasnym podkreśleniem, że system demokratyczny nie może być osiągnąony przymusem. Odwołania SBY do teraźniejszości i przyszłości są zdecydowanie częstsze niż do historii. Ministrowie spraw zagranicznych, zarówno Hassan Wirajuda (2001–2009) oraz Marty Natalegawa (2009–2014) byli aktywnymi politykami w zakresie promowania demokracji i ich narracja jest zbieżna z cechami przemów Yudhoyono.

Joko Widodo, prezydent Indonezji od 2014 r., nie poświęca tyle uwagi na promowanie demokracji, co jego poprzednik. W 2016 r. w czasie spotkania BDF, które dotyczyło relacji religii z systemem demokratycznym, odwoływał się do tych samych elementów co Yudhoyono, a więc rozwoju i kompatybilności islamu z demokracją, przy nawiązaniu do doświadczeń indonezyjskich. Zdarzyło się również promować wizerunek Indonezji (połączenia islamu z demokracją) na forum Organizacji Współpracy Islamskiej (*Organization of Islamic Cooperation*, OIC), ale odniesień do znaczenia demokracji jest zdecydowanie mniej niż w przypadku SBY i częściej występują one ze względu na krytykę Indonezji za spadek jakości demokracji, który notuje się od 2015 r.

Retno Marsudi, która pełni funkcję minister spraw zagranicznych od 2014 r., kształtuje wizerunek Indonezji podobnie jak Yudhoyono, choć z pewnymi wyjątkami. Minister odnosi się do doświadczeń Indonezji, etapu *reformasi*, ale również dialogu i znaczenia otwartej dyskusji o demokracji. Kwestie związane z potrzebą demokratyzacji również ograniczone są do regionu Azji i Pacyfiku. W 2018 r. Marsudi nawiązała do spadku jakości demokracji w wymiarze międzynarodowym, podkreślając, że region Azji i Pacyfiku jest tym, który w przeciwieństwie do innych odnotował wzrost i przynajmniej częściowo jest to osiągnane dzięki staraniom Indonezji i organizacji Forum Demokracji na Bali. Retno Marsudi odnosi się do znaczenia instytucji, zarządzania, transparentności i rozwoju, ale w 2018 r. nawiązywała również do inkluzyjnej demokracji (*inclusive democracy*), co można traktować jako synonim równości używany przez Yudhoyono. Nowe kwestie, które się pojawiają w jej wypowiedziach, to młode osoby i kobiety, szczególnie w kontekście przyszłości i rozwoju demokracji. W analizowanych

wypowiedziach znacznie częściej pojawia się demokracja jako wartość niż jej znaczenie dla wizerunku Indonezji i wzmocnienia jej roli międzynarodowej (co jest charakterystyczne dla założeń polityki zagranicznej).

Demokracja w aktywności politycznej w wymiarze międzynarodowym, międzyregionalnym i regionalnym

Indonezja jest zaangażowana w promocję demokracji na poziomie międzynarodowym, ale ma to mniejsze znaczenie przy ocenie efektywności i aktywności Indonezji niż w przypadku jej regionalnego zaangażowania. Indonezja bierze udział we Wspólnocie Demokracji (*Community of Democracies*), pełni funkcję członka grupy doradczej Funduszu ONZ na rzecz Demokracji (*United Nations Democracy Fund*) czy poparła Światowy Ruch na Rzecz Demokracji (*World Movement for Democracy*), zainicjowany przez amerykańską organizację. Oceniając jednak udział Indonezji w tych wydarzeniach, jest on pasywny i ogranicza się do pełnienia funkcji członka. Państwo indonezyjskie bierze udział w dialogach międzynarodowych związanych z porozumieniem międzycywilizacyjnym i religijnym. Nie są one bezpośrednio związane z promowaniem demokracji, ale pojawia się ona w szczególności w kontekście poszanowania prawa międzynarodowego, praw człowieka czy znaczenia tego systemu dla zachowania i poszanowania różnorodności kulturowej.

Indonezja zainicjowała Dialog Międzyreligijny ASEM (*ASEM Interfaith Dialogue*). Pierwsze spotkanie odbyło się w lipcu 2005 r. w Indonezji. Zostało ono zorganizowane we współpracy z Wielką Brytanią. Dialogi były organizowane do 2011 r. W czasie tych spotkań nie omawiano kwestii demokracji, ale swego rodzaju ich pokłosiem było zorganizowanie w 2014 r. dialogu ASEM na temat różnorodności kulturowej i religijnej (*ASEM High-Level Conference on Intercultural and Inter-Religious Dialogue*). W dokumencie podsumowującym spotkanie pojawiło się odniesienie do demokracji, mianowicie, że różnorodność jest elementem demokracji (Final Declaration, 2014, s. 4).

Organizacja Współpracy Islamskiej jest kolejną platformą, która stanowi element budowania wizerunku Indonezji w regionie Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej (*Middle East and North Africa, MENA*). OIC zrzesza w sumie 57 państw, zaś celem jest zacieśnianie współpracy ekonomicznej, kulturowej, ale także i politycznej czy w zakresie bezpieczeństwa. Organizacja angażuje się w rozwiązywanie sporów zarówno w swoim regionie, jak i obszarach mających

znaczenie dla członków, np. OIC jest aktywnym graczem chociażby w sporze na filipińskim Mindanao czy sytuacji Rohindżów, wypędzonych z Mjanmy.

Takie państwa jak Malezja czy Turcja promują umiarkowane podejście w kwestiach ekonomicznych, społecznych czy politycznych, np. połączenie demokracji i religii muzułmańskiej (Kayaoglu, 2015, s. 42–43), ale nie mają silnej pozycji w ugrupowaniu. W ramach OIC Indonezja przede wszystkim skupia się na czynniku ekonomicznym, ale w czasie 14 szczytu OIC w 2017 r. prezydent Indonezji Joko Widodo poparł dziesięcioletni plan OIC (*Ten Year Programme of Action*). Plan dotyczy takich kwestii, jak: rozwój wspólnoty muzułmańskiej (*ummah*), konflikt izraelsko-palestyński, wzmocnienie działań w kwestii pokoju, bezpieczeństwa i rozwoju, a także uznania, że islam, demokracja, modernizacja i prawa człowieka są wartościami, które się nie wykluczają, oraz że islam jest religią promującą pokój i tolerancję, dlatego może i powinien funkcjonować w warunkach demokratycznych.

Na poziomie regionalnym pierwszy dialog międzyreligijny (*Regional Interfaith Dialogue*) odbył się w grudniu 2004 r. w Indonezji. Spotkanie zostało zorganizowane przez Indonezję i Australię. Brało w nim udział czternaście państw Azji Południowo-Wschodniej i Pacyfiku (Australia, Brunei, Kambodża, Indonezja, Laos, Mjanma, Nowa Zelandia, Papua Nowa Gwinea, Filipiny, Singapur, Tajlandia, Timor Wschodni i Wietnam). Głównym celem spotkań było przede wszystkim promowanie kultury pokoju i tolerancji, aby wzmocnić bezpieczeństwo w regionie, co miało szczególne znaczenie po rozpoczęciu wojny z terroryzmem, a dla Indonezji po zamachach na Bali w 2002 r. Ostatnie spotkanie odbyło się w 2012 r.

W ramach dialogu poruszano wiele kwestii związanych z bezpieczeństwem, ale demokracja nie była centralnym punktem rozmów. Po każdym dialogu przyjmowano deklarację. Kwestia demokracji pojawiła się w czasie czwartego dialogu, który odbył się w Phnom Penh. W ramach zorganizowanych sesji plenarnych poruszano tematy: bezpieczeństwa, tolerancji, współpracy, rozwiązywania sporów czy właśnie demokracji i równości. W deklaracji z Cebu z 2006 r. zapisano, że dialog ma wpływ na kształtowanie się społeczeństwa obywatelskiego, które jest podstawą procesu demokratyzacji (Cebu Declaration, 2006, s. 3).

W 2003 r. Indonezja objęła przewodnictwo w ASEAN i zaproponowała utworzenie Wspólnoty Bezpieczeństwa (*ASEAN Security Community*), później nazwanej Wspólnotą Polityczną i Bezpieczeństwa (*ASEAN Political-Security Community*). Jednym z elementów włączonych w pracę w ramach tego filaru jest demokracja i prawa człowieka. W Karcie ASEAN, która weszła w życie w grudniu 2008 r., zostały zapisane zasady demokracji, dobrego zarządzania,

poszanowania i ochrony praw człowieka oraz podstawowych wolności (Karta ASEAN, 2008, s. 2). W Karcie wymienionych jest piętnaście celów, jednym z nich jest „wzmocnienie demokracji, dobrego zarządzania i rządów prawa, a także promowanie i ochrona praw człowieka i wolności obywatelskich z uwzględnieniem praw i obowiązków państw członkowskich ASEAN”. Indonezji zależało na tym, aby stworzyć mechanizm ochrony praw człowieka, ale nie udało się przekonać wszystkich członków ASEAN do tej idei. Tzw. nowe państwa ASEAN (Wietnam, Laos, Mjanma i Kambodża) nie zgodziły się na zapisy, które oznaczałyby faktyczne weryfikowanie, czy wprowadzane są zmiany w systemach państw członkowskich. Indonezja chciała, aby powstał również mechanizm ochrony praw człowieka. W 2009 r. udało się powołać Międzyrządową Komisję ASEAN ds. Praw Człowieka (*ASEAN Intergovernmental Commission on Human Rights, AICHR*). Decyzja o stworzeniu komisji była wynikiem konsensusu, co oznaczało trudności w przeforsowaniu pomysłu o przekazaniu komisji istotnych kompetencji. Z podobnym efektem formowano zapisy Deklaracji Praw Człowieka ASEAN (*ASEAN Human Rights Declaration*), która została przyjęta w 2012 r. i w której podkreśla się znaczenie praw człowieka, ale jednocześnie nie deklaruje żadnych istotnych zmian (Emmers, 2014, s. 557).

Indonezja nie była jedynym państwem, które widziało potrzebę stworzenia instytucji chroniącej i promującej demokrację w regionie Azji i Pacyfiku. W 2007 r. Stany Zjednoczone zaproponowały partnerstwo skoncentrowane wokół zagadnień demokracji, co było również powiązane z rosnącą aktywnością Chin w regionie. Stworzono Partnerstwo Demokratyczne Azji i Pacyfiku (*Asia Pacific Democracy Partnership, APDP*) (Karim, 2017, s. 394). Indonezja wsparła APDP, ale miała obawy o to, jak wygląda funkcjonowanie tego partnerstwa. Mimo że miało się ono zajmować praktycznymi aspektami promowania demokracji, to okazało się, że efekty były znikome, a po objęciu przez Baracka Obamę funkcji prezydenta w 2009 r. spotkania przestały mieć znaczenie. Indonezja obawiała się tego, że połowa członków partnerstwa to sojusznicy (w tym militarni) Stanów Zjednoczonych. Indonezja chciała tworzyć włączające formy współpracy, w tym przede wszystkim angażujące Chiny, przy czym APDP wykluczało ze współpracy to państwo. Jak się sugeruje w literaturze, wynikało to przede wszystkim z potrzeby równoważnia wpływów Chin w regionie (Weatherbee, 2013, s. 28–29).

Indonezja zaproponowała swój pomysł na wpieranie procesów demokracji w regionie Azji i Pacyfiku – Forum Demokracji na Bali, które pierwszy raz zorganizowano w 2008 r. Najważniejszym celem BDF jest otwarty dialog dotyczący znaczenia i procesów demokracji, przy czym otwarta dyskusja

oznacza możliwość udziału w wydarzeniu każdego państwa, które chce rozmawiać na temat demokracji. Forum ma charakter inkluzyjny i włącza państwa regionu w inicjatywę bez względu na ich systemy polityczne. BDF odbywa się corocznie i bierze w nim udział (lub ma status obserwatora) ponad sto państw i organizacji międzynarodowych. Forum Demokracji na Bali jest powiązane z Instytutem Pokoju i Demokracji (*Institute for Peace and Democracy*, IPD). IPD jest odpowiedzialne za wdrażanie programów związanych z promowaniem demokracji. Najwięcej projektów prowadzonych jest w regionie Azji i Pacyfiku, a także w Afryce Północnej i na Bliskim Wschodzie. W ramach ASEAN, IPD koncentruje się przede wszystkim na Kambodży, Laosie, Mjanmie i Wietnamie, zaś w regionie MENA jest to Egipt i Tunezja.

Działania Indonezji są niespójne w odniesieniu do sytuacji w Mjanmie. Indonezja jest państwem, które stara się wpłynąć na stabilizację i zmiany polityczne w tym państwie, ale jednocześnie nie pozwala na to, aby aktorzy spoza regionu mieli istotny wpływ na to, co się dzieje w relacjach między państwami ASEAN. W styczniu 2007 r. Rada Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych (RB ONZ) zdecydowała się na krytykę Mjanmy za naruszenia praw człowieka i negatywny wpływ na bezpieczeństwo, ale nie udało się przyjąć rezolucji (ze stałych członków RB Chiny i Rosja były przeciwne). Indonezja nie popierała stworzenia rezolucji, chociaż tylko „wstrzymała się” od głosu, a także uważała, że radykalna polityka junty wojskowej nie zagrażała bezpieczeństwu międzynarodowemu. Zmiany zachodzące w Mjanmie i ich wpływ na bezpieczeństwo powinny więc być – wedle polityków Indonezyjskich – rozstrzygane na poziomie regionalnym. Indonezja podejmowała działania zapobiegające ingerowaniu w region aktorom zewnętrznym, jednocześnie wykorzystując inne środki, przede wszystkim bilateralne i związane ze wsparciem ekonomicznym i technicznym, co okazało się przydatne w 2017 r. po wybuchu kryzysu związanego z prześladowaniem muzułmańskiej mniejszości Rohindżów. Jeszcze w tym samym r. Joko Widodo spotkał się z szefową rządu Aung San Suu Kyi, a w 2018 r. z prezydentem Mjanmy Win Myintem. Międzynarodowa i wzmożona krytyka działań Mjanmy spotkała się z odpowiedzią Indonezji. Prezydent potwierdził, że rozwiązaniem kryzysu zajmie się ASEAN, ale i sama Indonezja w ramach współpracy dwustronnej. Indonezja próbowała włączyć AICHR w proces rozwiązywania sporu jako jej instytucjonalne wsparcie (Wisnu, 2018).

PODSUMOWANIE

Porównanie strategicznych narracji (założeń polityki zagranicznej i przemów politycznych) oraz podejmowanych przez Indonezję działań w stosunkach międzynarodowych skłania do stwierdzenia, że jej wizerunek jest niespójny przynajmniej w kilku aspektach: (1) w założeniach polityki zagranicznej bardzo ogólnie traktuje się element reprezentacji państw z większością muzułmańską czy tzw. państw Południa (rozwijających się), ale uwzględniając treść przemów politycznych należy zauważyć, że jest to „widownia”, do której najczęściej kieruje się słowa związane ze znaczeniem demokracji; (2) częściej politycy posługują się terminem „promocja” i definiują demokrację jako wartość niż element wizerunku, ale w tym zakresie wyraźny jest rozdźwięk między założeniami polityki zagranicznej, która traktuje demokrację instrumentalnie, tzn. przedstawia się ją w kontekście poprawy wizerunku; (3) w analizie strategicznych narracji i działaniach politycznych widać również, że Yudhoyono i ministrowie spraw zagranicznych jego kadencji bardziej angażowali się w promocję demokracji niż Widodo i Marsudi; (4) Widodo rzadziej porusza kwestię demokracji i jeśli to robi, ma to znaczenie w kontekście znaczenia religii muzułmańskiej i obrony Indonezji przed wzmożoną krytyką związaną ze spadkiem jakości demokracji w tym państwie; (5) w założeniach polityki zagranicznej pojawia się stwierdzenie o poprawie wizerunku Indonezji jako muzułmańskiej demokracji w kontekście relacji z Europą i Ameryką, ale jedynie w pierwszych latach analizowanego okresu Indonezja była w tym zakresie aktywna.

W wizerunku Indonezji widać również elementy spójności między strategiczną narracją a działaniami: (1) jest to wyraźne w przyjęciu założenia o odgrywaniu roli przywódczej w ASEAN i w regionie Azji i Pacyfiku, bowiem w tym regionie Indonezja jest najbardziej aktywna; (2) forma otwartego dialogu w ramach BDF jest broniona przez polityków, każdy z nich stwierdzał, że dyskusja nad demokracją musi mieć otwarty charakter; (3) spójność widać również w doborze „miękkich środków” promowania demokracji, szczególnie w ramach BDF, a także w podkreślaniu doświadczenia i tożsamości Indonezji.

Podsumowując, należy stwierdzić, że określenie celu promowania demokracji nie jest jasne, gdyż wyraźna jest różnica między stwierdzeniami o kreowaniu wizerunku a promowaniem demokracji ze względu na jej wartość. Wizja sukcesu oraz uzasadnienie promowania demokracji ma również dwie cechy: jest związane z wymogami XXI wieku, ale dodatkowo wynika z sukcesów Indonezji, która dzięki demokratyzacji dynamicznie się rozwija. W strategicznej

narracji (tworzonej przez elity) zasadniczo nie występują konkurujące ze sobą „opowieści”, chociaż widać różnice w podkreślaniu poszczególnych elementów związanych z demokracją.

BIBLIOGRAFIA:

- Acharya, A. (2014). *Indonesia matters: Asia's emerging democratic power*. Singapore: World Scientific.
- Anwar, D. F. (2011). Foreign policy, Islam and democracy in Indonesia. *Journal of Indonesian Social Sciences and Humanities*, 3, 37–54.
- Bacon, P., Burton, J. (2018). NATO-Japan Relations: Projecting Strategic Narratives of “Natural Partnership” and Cooperative Security. *Asian Security*, 14(1), 38–50.
- Cebu Declaration. (2006). *Declaration of the Cebu dialogue on regional interfaith cooperation for peace, development and human dignity*. Pobrane z: <http://regionalinterfaith.org.au>.
- Connelly, A. L. (2014). *Indonesian foreign policy under President Jokowi*. Pobrane z: https://www.lowyinstitute.org/sites/default/files/indonesian-foreign-policy-under-president-jokowi_0_0.pdf.
- Connelly, A. L. (2015). Sovereignty and the Sea: President Joko Widodo's Foreign Policy Challenges. *Contemporary Southeast Asia*, 37(1), 1–28.
- Czechowska, L. (2017). Mały mocarz: Nowa Zelandia jako przykład roli międzynarodowej osiągniętej dobrą reputacją. *Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne*, 54, 7–22. DOI: 10.15804/athena.2017.54.01.
- De Graaf, B., Dimitriu, G., Ringsmose, J. (red.). (2015). *Strategic Narratives, Public Opinion, and War Winning domestic support for the Afghan War*. New York: Routledge.
- Direction of Indonesian Foreign Policy. (2009). Pobrane z: <https://www.kemlu.go.id/en/kebijakan/landasan-visi-misi-polugri/Pages/Direction-of-Indonesian-Foreign-Policy.aspx>.
- Domachowska, A. (2017). Analiza strategicznej narracji ASEAN-u. *Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne*, 54, 23–37. DOI: 10.15804/athena.2017.54.02.
- Emmers, R. (2014). Indonesia's role in ASEAN: A case of incomplete and sectorial leadership. *The Pacific Review*, 27(4), 543–562.
- Final Declaration. (2014). *ASEM high-level conference on intercultural and inter-religious dialogue – Final declaration*. Pobrane z: <http://www.aseminfoboard.org>.
- Freedman, L. (2006). *The transformation of strategic affairs*. London: International Institute for Strategic Studies.
- Grzywacz, A. (2019a). Indonesia's (inter)national role as a Muslim democracy model: effectiveness and conflict between the conception and prescription roles. *The Pacific Review*. DOI: 10.1080/09512748.2019.1585387.
- Grzywacz, A. (2019b). Promocja demokracji w polityce zagranicznej Indonezji: kontynuacja i zmiana. *Społeczeństwo i Polityka*, 62(1), 5–21.
- Karim, M. F. (2017). Role conflict and the limits of state identity: The case of Indonesia in democracy promotion. *The Pacific Review*, 30(3), 385–404.

- Karta ASEAN. (2008). Pobrane z <https://asean.org/storage/images/archive/publications/ASEAN-Charter.pdf>,
- Miskimmon A., O'Loughlin B., Roselle L. (2013). *Strategic Narratives: Communication Power and the New World Order*. New York: Routledge.
- Miskimmon A., O'Loughlin B., Roselle L. (red.). (2017). *Forging the world: strategic narratives and international relations*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Pamment, J. (2014). Strategic Narratives in US Public Diplomacy: A Critical Geopolitics. Popular Communication. *The International Journal of Media and Culture*, 12(1), 48–64.
- Programs, Direction, Policies, and Strategies of The Ministry of Foreign Affairs*. (2009). Pobrane z: <https://www.kemlu.go.id/en/kebijakan/landasan-visi-misi-polugri/Pages/Programs,-Direction,-Policies,-and-Strategies-of-The-Ministry-of-Foreign-Affairs.aspx>.
- Ringsmose, J., Børgesen, B. K. (2011). Shaping public attitudes towards the deployment of military power: NATO, Afghanistan and the use of strategic narratives. *European Security*, 20(4), 505–528.
- Roselle, L., Alister Miskimmon, A., O'Loughlin, B. (2014). Strategic Narrative: A New Means to Understand Soft Power. *Media, War and Conflict*, 7(1), 70–84.
- Rüland, J. (2017). Democratizing foreign-policy making in Indonesia and the democratization of ASEAN: A role theory analysis. *TRaNS: Trans -Regional and - National Studies of Southeast Asia*, 5(1), 49–73.
- Sukma, R. (2011). Indonesia finds a new voice. *Journal of Democracy*, 22(4), 110–123.
- Van Noort, C. E. (2018). *The Strategic Narratives of the BRICS: A Coherent Story?* PhD Diss., University of Otago.
- Weatherbee, D. (2013). *Indonesia In ASEAN: Vision and Reality*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Wisnu, D. (2018). Breaking resistance to human rights: Democracies and Rohingya. *Jakarta Post*, 6.12.2018.
- Yudhoyono, S. B. (2008). *Opening Remarks of Indonesian President in Bali Democracy Forum*. Pobrane z: <https://www.kemlu.go.id/en/pidato/presiden/Pages/Opening-Remarks-of-Indonesian-President-in-Bali-Democracy-Forum.aspx>.